

Folklor Sąddeckczyzny

- część 3

material do nauki samodzielnej
Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Szczecińskiej „Krag”

Pracownia Tradycji Polskiej
Pałac Młodzieży – Pomorskie Centrum Edukacji w Szczecinie

Grupa „Krag”, 23.11.2020 r.
prowadzący: Artur Kotwas, Paweł Sokołowski

Tańce lachowskie

Tańce regionalne

Ogólnie stosowane, aczkolwiek nieściśle, określenie tradycyjnego repertuaru tańców lud., znanych w różnych częściach kraju zw. regionami etnograficznymi. (...) Przez tańce regionalne rozumie się te z nich, które historycznie stanowiły nieodłączny czynnik społeczno-obyczajowy współżycia ludności wiejskiej w zasięgu własnej, parafii, gminy. (...) Wytworzone i kształtowane w ciągu wieków w toku codziennego życia we własnym środowisku, wchodziły (podobnie jak in. wytwory rąk i ducha czy umysłów) w skład treści kulturalnych zw. tradycyjną kulturą ludową. Treści te, w tym określone zwyczaje doroczne i rodzinne, oraz związane z nimi tańce uległy w różnym zasięgu stopniowemu zróżnicowaniu się, w wielu przypadkach wzbogacaniu, pod wpływem różnych czynników: społeczno-środowiskowych, geograficznych i historycznych. Nie wszędzie zdołano zachować do naszych czasów ich dawną tradycję i kształt w jednakowym stopniu autentyczności.

Tańce lachowskie

Tańce tradycyjne

W lokalnym środowisku wiejskim dawne, zazwyczaj mało zróżnicowane, tańce przekazywane z pokolenia na pokolenie przez niezamierzony pokaz i przejmowane w wyniku obserwacji – naśladowania (bez pomocy metod dydaktycznych i środków technicznych). Tworzyły one repertuar dobrze znany własnej społeczności, podobnie jak lokalna polszczyzna – gwara, muzyka i pieśni, stroje i sztuka ludowa. (...) Długotrwałemu utrzymaniu się tych samych tańców sprzyjała powoli następująca wymiana składu wspólnoty wykonawców; stopniowe włączanie do niej nowych uczestników. Jednakże na skutek przekazu opartego wyłącznie na związanej z poczuciem rytmu zdolności zapamiętywania kinetycznego i odtwarzania naturalnych wzorców przez coraz to nowych uczestników tańca, następowały początkowo trudno dostrzegalne, ale nieuchronne zmiany różnych drobnych elementów, zanim wreszcie doszło do zmiany całej choreotechniki i choreografii, do pojawienia się nowych tańców, asymilowanych i podporządkowanych panującym lokalnym obyczajom i rodzimemu stylowi

Suwano – Szurok

<https://www.youtube.com/watch?v=zo8G0GESTok>

Taniec pod tą nazwą występuje we wszystkich trzech grupach Lachów. Wspólnymi elementami tańca jest krok suwany (płaskie przesuwanie stóp po podłodze), drobny krok płaskiej polki, dwuczęściowy taniec i muzyka A-B. Przyśpiewkę mają tylko L. Szczyrzyckie. Pozostałe dwie grupy zamawiają taniec u muzyki, przez zawołanie jego nazwy.

Szurok to taniec pojedynczych par, metrum 2/4, tempo szybsze od umiarkowanego. Nie ma swojej przyśpiewki. Tancerze w parze ustawieni są obok siebie, zwrócenie przodem do I kierunku ruchu, zewnętrzne ręce złączone dłońmi wysunięte w przód. Taniec i muzyka mają 2 części: A-B.

I cz. tańca, mel. A – przesuwając stopy po podłodze / dwa kroki w takcie / para przemieszcza się do przodu po linii koła, płynnie, drobnymi energicznymi krokami przy lekko ugiętych kolanach. W końcowych dwóch taktach, czterema przytupami tancerze zmieniają ustawienie i ujęcie rąk, zwracając się przodem do siebie.

II cz. tańca, mel. B – para w 1 takcie wykonuje krok płaskiej polki w półobrocie. W 2 takcie tancerz po postawieniu na „raz” prawej nogi w tył, na „i dwa” wykonuje zwrot stóp w prawo z rozsunieniem ich tak, że prawą nogę wysuwa w przód a lewą w tył. Obie nogi są równomiernie obciążone. Tancerka wykonuje lewą nogą krok w tył, dosuwa do niej prawą z równoczesnym ich zwrotem w prawo. Kroki te powtarzają do końca melodii.

Kowol

Wspólną cechą tego tańca-zabawy jest nazwa, naśladownictwo pracy kowala i metrum 2/4. Każda grupa ma swoją przyśpiewkę. Różnice przedstawione są w opisach poszczególnych grup.

Kowal (kowol), taniec – zabawa, naśladowująca pracę kowala, ma dwie części w tańcu i muzyce: A–B i swoją przyśpiewkę. Jak kowole w kuźni kujom,/ młoteckami mig, mig, mig,/ jak kowole zanitujom,/ nie potrafi nik(t), nik, nik ! , która wykonywana jest równocześnie z ruchem przypisanym do tekstu. Metrum 2/4, tempo umiarkowane, w II cz. tańca nieco szybsze. Ujęcie rąk podstawowe tylko w drugiej części tańca.

I. cz. tańca, mel. A. Tancerz klęczy na prawym kolanie i na nim opiera lewą dłoń zwiniętą w pięść. Prawą ręką, w jednym takcie wykonuje zamach i uderza w dłoń lewej ręki, powtarzając ten ruch do końca śpiewu. Przy słowach: mig i nik(t), trzykrotnie uderza dłonią w dłoń. Tancerka stoi przed partnerem i trzymając rąbek fartuszka lub spódnicę powiewa nią, naśladowując miech.

II. cz. tańca, mel. B. Para tańczy drobną polkę po obwodzie koła w prawo lub w lewo, dowolnie zmieniając kierunek wirowania. Taniec kończą podwójnym przytupem.

Szewc

Tak, jak w poprzedniej zabawie-tańcu, wspólnymi elementami w tych trzech grupach, jest nazwa, naśladownictwo pracy szewca i metrum 2/4. Lachy Limanowskie i Szczyrzyckie tańczą do tej samej melodii z przyśpiewką.

Świec↔Sewc, dwuczęściowa melodia A–B i taka też zabawa taneczna. Posiada swoją przyśpiewkę: uOzeniul się świec, świec, świec, nie kcioł inny zony mięc, a u ona go nie kciała, za innemi patrzała., w którą chętnie bawili się i młodzi i starzy. Kiedy w zabawie uczestniczyła większa grupa, robili sobie takie żarty. Klęcząc na jednym kolanie w ciasnym kółku, niby nie- chcąc trącał jeden drugiego, co powodowało przewracanie się następnych klęczących.

Metrum 2/4, tempo umiarkowane, w cz. II – szybsze.

I. cz. tańca, mel. A. Wszyscy uczestnicy zabawy klękają na prawym kolanie, naprzeciw siebie w parze i lewą rękę zwiniętą w pięść opierają na kolanie. Tancerze śpiewają i trzymając niby igłę w prawej ręce, wykonują dwa zamaszyste ruchy naśladujące szycie. Na trzecie słowo „świec” uderzają nią w lewą rękę. Te ruchy powtarzają jeszcze trzy razy. W ostatnim takcie z odbicia od podłogi zeskakują na obie nogi i łączą się w ujęciu podstawowym.

II. cz. tańca, mel. B. Tańczą drobną polkę obrotami w prawo i w lewo po linii koła w I kierunku. O zmianie kierunku obrotów, decyduje tancerz.

Polka z nogi

<https://www.youtube.com/watch?v=k5-6AbrduXs>

U Lachów Sądeckich i Limanowskich wspólnymi elementami tańca Polki z nogi są tylko: nazwa, dwuczęściowy taniec i melodia A-B oraz podstawowy krok polki mieszczący się w dwóch taktach. Obie grupy nie mają do tego tańca przyśpiewki, a taniec zamawiany jest u muzyki przez zawołanie „Polka z nogi!”. Charakterystyczną cechą Polki z nogi jest to, że cały taniec przebiega w drugim kierunku – ze słońcem, a zmienia się tylko kierunek obrotów. Tancerz ustawiony jest przodem do środka koła, tancerka tyłem. Przy obrotach w lewo, ręce kierunkowe złączone, oparte na lewym biodrze tancerza, a obroty w prawo są wykonywane w ujęciu podstawowym. Metrum 2/4, tempo szybkie. Krok podstawowy to: tancerz – w pierwszym takcie krok płaskiej polki z półobrotem w lewo. W drugim takcie na „raz” stawia w bok mały krok prawą nogą na ugiętym kolanie, na „i dwa” odbija się lewą nogą i wykonuje drugie pół obrotu w lewo, prostując kolano prawej nogi. Podczas drugiego półobrotu tancerz lewą stopę przykłada do kostki nogi prawej. Tancerka tańczy taki sam krok, lecz z przeciwnego ustawienia.

I. cz. tańca, mel. A. - Para tańczy w drugim kierunku obrotami w lewo, krokiem opisanym wyżej. W ostatnich dwóch taktach wykonuje krok polki z półobrotem i podwójny przytup, ustawiając się: tancerz tyłem do środka koła.

II. cz. tańca, mel. B. - para tańczy dalej w drugim kierunku, takimi samymi krokami, obrotami w prawo w ujęciu podstawowym. W dwóch ostatnich taktach – jak wyżej – zmienia ustawienie na początkowe i powtarza cały taniec od początku. Kończy podwójnym przytupem.

Ciento polka

https://www.youtube.com/watch?v=hSw1w_QNnIE

Ciento polka – Taniec ma przyśpiewkę dla tancerki i tancerza, śpiewaną bez podkładu muzycznego, dwie części tańca i muzyki A-B oraz dwie figury. Metrum 2/4, tempo nieco wolniejsze w I części.

1. figura

I. cz. tańca, mel. A. Para tancerzy zwrócona przodem do siebie, bokiem do I kierunku, w podstawowym ujęciu rąk, które są wyprostowane w łokciach. Stopy ustawione w pozycji trzeciej. Tańczą: zewnętrznymi nogami 4 przytupy w miejscu (jedno tupnięcie na „raz” w każdym takcie), trzy kroki dostawiane w I kierunku, z odbicia się od podłoża, zeskok na obie nogi – na „dwa” w takcie. Nie zmieniając ujęcia rąk, wykonują te same elementy kroków w II kierunku. W ostatnim takcie podczas zeskoku zmieniają ujęcie rąk na okrągłe.

II. cz. tańca, mel. B. - wirowe obroty pary w prawo i w lewo, z energicznym wyrzucaniem nóg w tył ugiętych w kolanach, w rytmie ćwierćnutowym.

2. figura – Goniona

I. cz. tańca, mel. A. – Tancerka drobnym krokiem polki, obrotami w prawo „ucieka” przed tancerzem w I kierunku. Tancerz, zakrzesaniem na „raz” prawą nogą tuż nad podłogą i postawieniem nią kroku w przód na „dwa”, „goni” swoją partnerkę. To samo wykonuje lewą nogą. W ostatnim takcie wykonuje duży krok w przód i równocześnie z zeskokiem na obie nogi, chwyta partnerkę w pasie.

II. cz. tańca, mel. B. - wykonawczo jest taka sama, jak po pierwszej figurze.

Śtajerek

Śtajerek, taniec pojedynczej pary, tańczony na zabawach przez wiele par - „każda sobie”. Ma tradycyjną przyśpiewkę śpiewaną przez tancerza do muzyki: *Zagrejecie mi śtajerecka piyknego, śwarnego, niech ze jo se potańcuje, do rana biołego. Mimo zaśpiewania, tancerz wołał jeszcze – Śtajerka !* Tancerz w parze ustawiony jest przodem do I kierunku, tancerka tyłem. Ręce kierunkowe złączone dłońmi oparte na lewym biodrze tancerza lub swobodnie poruszają się w linii poziomej. Metrum $\frac{3}{4}$, tempo umiarkowane. Taniec i melodia są dwuczęściowe A-B. Poza dwoma odmiennymi krokami tancerki, obydwójce tańczą tak samo.

I. cz. tańca, mel. A. - Tancerz; krok prawą nogą skośnie w przód ze zwrotem tułowia w prawo, łukiem przesuwa po podłodze nogę lewą, z wytrzymaniem na „trzy”. W tym czasie tancerka wykonuje krok w tył lewą nogą, a prawą krzyżuje za nią. Ten krok potarzają ze zwrotem tułowia w lewo. Następnie dwa kroki płaskiego walca w pełnym obrocie, powtórzenie dwóch pierwszych kroków, wirowy obrót trzema krokami i podwójny przytup. Całość kroków powtarzają jeszcze raz.

II. cz. tańca, mel. B. - Pierwsze dwa kroki tancerza i tancerki powtarzane w pierwszej części, zastąpione są tu przez; tancerz – dwa kroki akcentowane z wytrzymaniem na „trzy” wykonane w przód skośnie w prawo i w przód skośnie w lewo, zaś tancerka tańczy krok skośnie w tył z dostawieniem do niej drugiej nogi. Pozostałe elementy kroków są takie same, jak w pierwszej części tańca.

Krzyzok

<https://www.youtube.com/watch?v=JBUqdHejDC4>

Krzyzok – taniec w 4 pary, znany w całym regionie, chętnie tańczony przede wszystkim przez starszych gospodarzy ale także i przez młodzież. Taniec i muzyka jest trzyczęściowa o nazwach: wizyta – bramki – surok. Metrum 2/4, tempo 1 części wolne, części 2 i 3 nieco szybsze. W 1 i 2 części ujęcie za wewnętrzne ręce, w 3 części – podstawowe Taniec ma swoją przyśpiewkę: Zagrejeciez nom krzyzoka, dom wom za to szóstoka, zagrejeciez nom do rana, dom wom za to talara. Śpiewa cała grupa zwracając się do muzyki, po czym 4 pary stają na liniach krzyża, w ustawieniu otwartym (obok siebie), w ujęciu za wewnętrzne ręce i tańczą:

I. cz. tańca, mel. A – Wizyta – Pierwsze dwie pary stojące naprzeciw siebie 7 krokami w rytmie ćwierćnut podchodzą do siebie i wykonują jeszcze 1 akcentowany krok z uklonem. Następnie równocześnie -pierwsze dwie pary cofają się na swoje miejsca, a podchodzą do siebie drugie dwie pary takimi samymi krokami.

II. cz. tańca, mel. B – Bramki - Krokami lekkiego, posuwistego biegu, dwie drugie pary cofają się na swoje miejsca, a pierwsze dwie pary 8 krokami mijają się ze sobą, zmieniając miejsce na przeciwległe. Takie samo przebiegnięcie wykonują dwie drugie pary. Kiedy jedne pary przebiegają, to drugie na swoich bokach wykonują pół obrotu całą parą.

III. cz. tańca, mel. C – Surok - Tancerze tańczą Szuroka, którego kroki opisane są na str. 2. Taniec kończą podwójnym przytupem.

Polka pod majder

<https://www.youtube.com/watch?v=Xhv90eRWUWA>

Majderka – czyli polka w lewo. To najtrudniejsza polka do odtąnczenia. Nie ma swojej przyśpiewki, zamawiana u muzyki przez zawołanie tancerza: Zagrejcie mi podmajder lub Majderke grejcie. Muzyka dwuczęściowa A-B, metrum 2/4, tempo szybkie. Złączone kierunkowe ręce tancerzy oparte są na jego lewym biodrze. Para tańczy w miejscu lub po linii koła, tylko obrotami w lewo, tym samym krokiem przez całą melodię. Tancerz: cztery małe akcentowane kroki w miejscu od prawej nogi. W pierwszym takcie na „raz i dwa” przeskok z lewej nogi na prawą z ugięciem kolan, z równoczesnym wyrzuceniem lewej nogi skośnie w przód w lewo opartej na pięcie i częścią obrotu całego ciała w lewo. W drugim takcie tańczy krok polki od lewej nogi z dalszą częścią obrotu w lewo. Tancerka: cztery małe kroki w miejscu od lewej nogi. Następnie z odbicia się lewą nogą przeskok na prawą nogę na „raz” w takcie, nad wysuniętą lewą nogą tancerza, na „i dwa” - dwa małe kroki (lewa, prawa), z częścią obrotu w lewo. W drugim takcie krok drobnej polki z dalszą częścią obrotu w lewo.

Tromelpolka

Tramelka. Taniec ma swoją tradycyjną przyśpiewkę: *Tromelpolka roz, dwa, trzy, kto nie umi niech patrzy, a kto umi niech buło i do siebie przytulo*, ale w regionie funkcjonują jeszcze inne teksty do tej melodii. Podczas całego tańca para tańczy w ujęciu półokrągłym. Tempo umiarkowane, metrum 2/4, ale kroki rozliczane są w rytmie ósemkowym ponieważ charakterystyczną cechą jest właśnie ósemkowe uginanie nóg w kolanach, czyli krok „sprężynujący”. Tańczy się trzema różnymi krokami przez tancerza i tancerkę w taki sam sposób. Pierwszy z nich, to dwa posuwiste kroki w przód lub w tył w rytmie ćwierćnut, z czterema ugięciami kolan. Drugi, to krok bardzo drobnej polki w obrocie w prawo lub w lewo, w rozliczeniu „raz i dwa i” z uginaniem kolan. Podczas drugiego „i” przesunięcie małym łukiem wolnej nogi w przód lub w tył. Trzeci krok to półobroty w prawo i w lewo z czterokrotnym ugięciem kolan. Żaden krok nie jest przypisany do jakiegokolwiek części melodii. Tancerz decyduje jakim krokiem chce tańczyć. Tramelkę tańczy się we wszystkich kierunkach, dowolnie wybranym krokiem.